

Andrzej Mirski

Skala Postaw Twórczych versus Odtwórczych (SPTO)

**Podręcznik testu – wersja dla uczniów szkoły
ponadgimnazjalnej**

Kraków 2011

Wydawnictwo:

© **Ministerstwo Edukacji Narodowej, Kraków 2011**

Wszelkie prawa zastrzeżone, kopiowanie, przedruk i rozpowszechnianie całości lub fragmentów bez zgody wydawcy zabronione.

Podręcznik opracowany został w ramach projektu: „Opracowanie narzędzi diagnostycznych i materiałów metodycznych wspomagających proces rozpoznawania predyspozycji i zainteresowań zawodowych uczniów” realizowanego przez Krakowską Akademię im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Spis treści

1. Podstawy teoretyczne Skali Postaw Twórczych	4
1.1. Wprowadzenie	4
1.2. Definicje twórczości	5
1.3. Autorska definicja twórczości	5
1.4. Postawa twórcza	6
2. Właściwości grupy wiekowej, dla której przeznaczone jest narzędzie	8
2.1. Adolescencja	8
2.2. Twórczość w okresie adolescencji	9
3. Prace nad konstruowaniem kwestionariusza	10
3.1. Historia pracy nad kwestionariuszem	10
3.2. Opis poszczególnych podskal	10
3.2.1. Społeczne nastawienie twórcze	10
3.2.2. Zmysłowość twórcza	11
3.2.3. Osobowość i motywacja twórcza	12
3.2.4. Myślenie i wyobraźnia twórcza	13
3.2.5. Efektywna działalność twórcza	14
4. Opis badanej próby	16
5. Właściwości psychometryczne narzędzia	18
5.1. Rzetelność narzędzia	18
5.2. Trafność narzędzia	19
5.3. Analiza czynnikowa	22
5.4. Analiza różnic międzygrupowych	25
6. Przebieg badania	28
7. Analiza ilościowa i jakościowa	29
7.1. Analiza ilościowa i jakościowa	29
7.2. Analiza jakościowa	29
7.3. Interpretacja wyników	30
8. Normalizacja	38
Bibliografia	40
Spis tabel	41
Aneks 1 Skala Postaw Twórczych	42
Aneks 2 Skala Postaw Twórczych - Klucz	45
Aneks 3 Skala Postaw Twórczych - Profil wyników	46

1. Podstawy teoretyczne Skali Postaw Twórczych

1.1. Wprowadzenie

Opisywana w niniejszym podręczniku skala ma mierzyć postawy twórcze w przeciwieństwie do postaw odtwórczych. Postawa twórcza jest tutaj rozumiana tak, jak w większości dzieł naukowych, dotyczących twórczości, a więc najogólniej biorąc jako zestaw cech psychologicznych stojących u podstaw zachowań twórczych. Jest więc ona rozumiana inaczej, niż z kolei w klasycznych podręcznikach psychologii społecznej, gdzie za postawę uważa się określony stosunek do obiektu (Chruszczewski 2009). Nie jest to zatem tylko stosunek jednostki do twórczości (choć i ten jest ważny), ale wiele innych aspektów jego przekonań, emocji, stylów zachowania, które w ostateczności do twórczości prowadzą. Generalnie na postawę twórczą składają się pewne „miękkie” cechy psychologiczne jak rodzaj emocjonalności, motywacja, osobowość, efektywność oraz pewne aspekty cech „twardych” poznawczych, jak pewne ukierunkowanie procesów myślowych i wyobraźniowych. Nie wchodzi tu już jednak takie cechy jak inteligencja, która mierzona jest osobnymi testami. Niniejszy test też nie mierzy pewnych istotnych cech twórczego myślenia jak płynność, giętkość czy oryginalność. Oczywiście, tym bardziej ten test nie mierzy dziedzinowych zdolności twórczych, jak słuch muzyczny, talent literacki czy wyobraźnia przestrzenna.

Rozróżnienie to jest bardzo ważne z przyczyn metodologicznych. Niniejsza skala ma postać kwestionariusza opartego na pytaniach dotyczących samooceny. Tego typu pytania są w miarę wystarczające o określenia postawy twórczej osoby badanej – tego co myśli o twórczości, jak jest dla niej ważna, jakie łączy z nią plany a także o opisanie pewnych swoich cech, które mają związek z twórczością. Natomiast test, który mierzyłby inteligencję oraz takie cechy jak płynność, giętkość czy oryginalność myślenia w żaden sposób nie powinien się opierać na samoocenie (niektórzy mają zawyżoną, a niektórzy zaniżoną), ale po prostu na rozwiązywaniu określonych zadań. Tym bardziej dotyczy to zdolności specjalnych.

Test mierzy twórczość w 5 podskalach. Zostały one wyodrębnione empirycznie, za pomocą analizy czynnikowej. Test ma zatem podstawę empiryczną, ale zarazem mieści się obrębie koncepcji teoretycznych. Jest to autorska teoria procesów kreatywnych, twórczych i innowacyjnych, zawarta z kolei w obrębie założeń psychologii poznawczej, widzianej w nieco szerszym zarysie (paradygmacie) psychologii systemowej.

Wyodrębnione podskale to: społeczne zaangażowanie twórcze, zmysłowość (wrażliwość) twórcza, myślenie i wyobraźnia twórcza (chodzi tu raczej o sposób myślenia i wyobrażania sobie), osobowość i motywacja twórcza oraz efektywna działalność twórcza.

1.2. Definicje twórczości

Jest ogromna ilość definicji twórczości. Torrance (1964) definiował twórczość jako uwrażliwianie się na problemy, niedostatki, luki w wiedzy, brakujące elementy, dysharmonię, identyfikowanie trudności, poszukiwanie rozwiązań, próby formułowania hipotez dotyczących zauważonych niedostatków, wielokrotne testowanie sformułowanych hipotez i na koniec ogłaszanie wyników swojej pracy. Dla psychologów poznawczych jest to przede wszystkim zdolność rozwiązywania problemów (Guilford, 1960). Dla przedstawicieli psychologii postaci jest to proces burzenia poprzedniego układu i tworzenia na jego miejsce lepszego i nowego (Wertheimer, 1945). Dobrze syntezuje te podejścia definicja M. Steina (1953, s. 17): „Twórczość jest to proces prowadzący do nowego wytworu, który jest akceptowany jako użyteczny lub do przyjęcia dla pewnej grupy, w pewnym okresie”. Podobnie, wedle Edwarda Nęcki (1987) jest to proces psychiczny, w wyniku którego podmiot dochodzi do nowego i cennego wyniku. Twórczość jest rozumiana również jako aktywność, która przynosi wytwory dotąd nieznanne, a jednocześnie wartościowe społecznie. W przypadku dzieci i młodzieży jest to zazwyczaj twórczość subiektywna, czy/i wartości nowe tylko dla jednostki (Pietrasiński, 1969). Są dwa stanowiska dotyczące twórczości: podejście elitarne, którego zwolennicy uważają, że twórczość odnosi się tylko do wybitnych osób i podejście egalitarne, którego istotą jest uznanie każdego człowieka za twórczego, choć w niejednakowym stopniu. Można przytoczyć kilka argumentów, które przemawiają za tym podejściem: według przedstawicieli psychologii humanistycznej twórczość jest nieodłącznym atrybutem człowieka, drugim argumentem jest fakt, że małe dziecko przejawia wiele oryginalnych zachowań, dostosowanych do okoliczności i trafnie rozwiązujących jakiś problem. Kolejny argument dotyczy stosowania różnych technik wspomagania twórczego rozwoju. Trening twórczości jest wykorzystywany w różnych dziedzinach życia społecznego, co znaczy, że twórczość jest cechą powszechnie występującą, choć niejednakowo rozwiniętą (Nęcka, 2001).

Twórczość obecnie ujmuje się jako zjawisko bardzo złożone, szczególnie podkreślają to amerykańscy psychologowie poznawczy (Gardner, 1988, Sternberg, 1988). Dlatego należy ją rozpatrywać uwzględniając różne aspekty tego zagadnienia, jak przebieg życia, czynniki osobowościowe, proces twórczy i wytwory, powstałe w wyniku aktywności twórczej.

1.3. Autorska definicja twórczości

Twórczość to rozszerzająca transformacja informacji i materii prowadząca do powstania użytecznego, wartościowego, nowego i oryginalnego produktu (Mirski, 2010). W ujęciu autorskim należy odróżnić dwa zjawiska: kreatywność oraz twórczość. Kreatywność jest cechą indywidualną psychologiczną, jest pewną charakterystyką przede wszystkim procesów poznawczych, ale wiążącą się także z aspektami emocjonalnymi, motywacyjnymi i osobowościowymi. Jest to zdolność produkowania nowych (w przestrzeni

mentalnej jednostki) wytworów umysłowych, które także mogą być materializowane w sferze językowej, plastycznej, muzycznej czy technicznej. Kreatywność jest zawsze indywidualną bazą twórczości. Twórczość natomiast jest zawsze transakcją pomiędzy kreatywnością jednostki a potrzebami, wymaganiami i wpływami środowiska społecznego i kulturowego jednostki. Następuje to właśnie poprzez transformację informacji, materii i energii prowadzącą do powstania użytecznego, wartościowego, nowego i oryginalnego produktu. Wedle koncepcji Mooney'a (1963) można wymienić cztery najważniejsze aspekty twórczości

- a. Twórczość jako dyspozycja (aspekt zasobowy).
- b. Twórczość jako proces (aspekt procesualny).
- c. Twórczość jako wynik – dorobek (aspekt strukturalny).
- d. Twórczość jako stymulacja przez środowisko (aspekt funkcjonalny).

Podobnie można wymienić cztery najważniejsze aspekty kreatywności. Zarówno badania nad kreatywnością, jak i nad twórczością mogą dotyczyć tych właśnie czterech podstawowych aspektów. Jednakże każdy z tych aspektów oznacza coś innego w przypadku kreatywności i twórczości.

W przypadku kreatywności podstawowym aspektem jest dyspozycja. W treningu kreatywności (który czasami, mniej precyzyjnie nazywany jest treningiem twórczości), kreatywność jako dyspozycja jest najważniejszym celem. Proces kreatywny oraz produkt kreatywności służą po to, aby rozwijać kreatywność. Z kolei proces kreatywny oraz produkt kreatywny badamy również przede wszystkim po to, aby mierzyć kreatywność. Podobnie w przypadku wpływu środowiska, badamy je pod kątem tego, jak wpływa na dyspozycję kreatywności i ewentualnie modyfikujemy i kształtujemy ten wpływ po to, aby tę dyspozycję rozwijać.

Natomiast w przypadku twórczości kluczowy jest produkt.

1.4. Postawa twórcza

Pojęcie postawy twórczej wprowadziła już Radlińska (1947), rozumiejąc przez nią postawę czynną, łączącą się z odpowiedzialnością i dojrzałością. Wojnar (1976) widzi postawę twórczą jako „postawę otwartą ku światu, rzeczom i ludziom i mobilną – ruchem myśli, uczuć i wyobraźni, z chęcią i potrzebą działania przeobrażającego”. Koniecznymi elementami postawy twórczej jest przekonanie o tym, że warto działać, przekonanie o skuteczności tych działań, pewna śmiałość w odrzucaniu rozwiązań znanych i ogólnie przyjętych, otwartość na nowe skojarzenia i pomysły, połączone z umiejętnością obiektywnej oceny własnej pracy. Wedle Dobrołowicza (1995) niezbędnymi składowymi postawy twórczej są wyobraźnia i myślenie twórcze, zdolność wytwarzania pomysłów, plastyczność i oryginalność oraz pozytywne ustosunkowanie się emocjonalne do twórczości. Większość tych definicji wykracza poza psychologiczne pojęcie postawy, włączając motywację, cechy myślenia czy cechy osobowości. Postawa natomiast jest z istoty swej pewnym stosunkiem do rzeczywistości (niekoniecznie tylko do samej twórczości). W tym kierunku idzie określenie Popka (1988).

Uważa on postawę twórczą jako za ukształtowaną (genetycznie i poprzez indywidualne doświadczenie) właściwość poznawczą i charakterologiczną, wykazującą tendencję, nastawienie lub gotowość do przekształcania świata rzeczy, zjawisk, a także własnej osobowości. Jest to więc aktywny stosunek człowieka do świata i życia, wyrażający się w potrzebie poznawania, przeżywania i świadomego (co do celu, a nie procesu) przetwarzania zastanej rzeczywistości i własnego ja". Na postawę twórczą składa się sfera poznawcza, w której dominują „zachowania heurystyczne” oraz sfera charakterologiczna, w której dominuje nonkonformizm. Postawa twórcza to zatem nie tylko pozytywny stosunek do twórczości, ale też odpowiednie podejście do świata i samego siebie.

W podobny sposób też jest rozumiana postawa twórcza przez autora niniejszej skali. Autor definiuje postawę twórczą jako ogólną właściwość jednostki, umożliwiającą i ukierunkowującą jej aktywność, opartą na odpowiednich cechach wrażliwości emocjonalnej i percepcyjnej, cechach osobowościowych i motywacyjnych, umiejętności kierowania sobą oraz na pro-twórczym (filokreatywnym) ukierunkowaniu procesów myślowych i wyobrażeniowych.

2. Właściwości grupy wiekowej, dla której przeznaczone jest narzędzie

2.1. Adolescencja

Skala postaw twórczych opracowana została przez Andrzeja Mirskiego dla grupy wiekowej uczniów szkół podgimnazjalnych. Są to przede wszystkim uczniowie liceów, techników i szkół zawodowych, przeciętnie w wieku od 15-16 do 18-19 lat. Od strony psychologicznej wiek ten obejmuje okres średniej i późnej adolescencji. Adolescencja, okres dorastania, między dzieciństwem a dorosłością, przypadający między 11-12 a 17-21 rokiem życia, charakteryzuje się nasilonymi zmianami fizycznymi i psychologicznymi, które mają charakter dynamicznego procesu, uwarunkowanego w dużym stopniu sytuacją socjokulturową i ekonomiczną. Czas trwania "trudnego okresu" zależy również od płci i indywidualnych cech jednostki, a także od warunków środowiskowych. W okresie tym pojawia się lub uaktywnia popęd płciowy oraz szereg nowych zainteresowań (społecznych, zawodowych). Zgodnie z koncepcją Piageta (Inhelder, Piaget, 1970) w tym okresie kształtuje się zdolność abstrakcyjnego rozumowania i myślenia hipotetycznego. Przede wszystkim jest to jednak okres odkrywania własnych potencjałów i kierunków rozwoju, kształtowania własnego ego, systemu wartości i światopoglądu wraz z nieodpartą potrzebą osiągnięcia subiektywnie rozumianej wolności i autonomii. Wszystko to są czynniki które w istotny sposób mogą wpłynąć na ukształtowanie się postawy twórczej, a także ułatwić nabywanie różnych zdolności i kompetencji twórczych. Pojawia się w tym okresie wiele zaburzeń emocjonalnych, m.in.: wybuchowość, wahania nastroju, niekiedy myśli samobójcze, częste zachowanie agresywne, nasilone zwłaszcza w sytuacjach grupowych. Te stany emocjonalne często wyrażane są w młodzieńczych wytworach twórczych. Nawet jeżeli nie są one zbyt wartościowe, to ekspresja ta przynosi ulgę, pozwala na samorefleksję i stopniowe nabywanie warsztatu twórczego. Okres ten charakteryzuje ponadto łatwość ulegania wpływom, także negatywnym, oraz nasilone tendencje do uzależnień, co może zahamować lub spacyfikować tendencje twórcze. Jest to okres w którym rośnie liczba doświadczeń osobistych i społecznych, co powoduje formułowanie się nowych wzorców relacji interpersonalnych. Rozwijają się nowe umiejętności pozwalające na kształtowanie się poczucia własnej wartości i nowego statusu społecznego. Młody człowiek może na przykład dążyć do podniesienia swojego statusu poprzez twórczość, czasem zaczyna marzyć o staniu się wybitnym twórcą w przyszłości. Młodzież w odkrywa atrakcyjność grupy rówieśniczej (Harwas-Napierała, Trempała, 2008), mocno się z nią identyfikuje, jest też wobec niej dosyć konformistyczna.

2.2. Twórczość w okresie adolescencji

W okresie adolescencji następuje burzliwy rozwój funkcji poznawczych, a jednocześnie zwiększenie się wrażliwości emocjonalnej, nawet połączone z pewną niestabilnością emocjonalną. Jednocześnie pojawia się silna motywacja sukcesu oraz krytycyzm wobec świata dorosłych. Wydawałoby się zatem, że są to bardzo dobre warunki do rozkwitu twórczości. Owszem, w okresie adolescencji powstają często pierwsze próby literackie, kompozytorskie, plastyczne, dziennikarskie (gazetki szkolne), czy naukowe. Taką wczesną twórczość często określa się nazwą juvenilia. Niestety, wbrew mitom, nie jest to jeszcze twórczość wysokiej próby, najczęściej jest to twórczość prywatna dla samego siebie (do szuflady) lub dla wąskiej grupy społecznej (typowe wierszyki, piosenki czy rysunki odnoszące się do życia szkoły, mało interesujące dla innych). Jest wiele powodów, dla których rzadko w tym czasie powstaje wybitna twórczość publiczna. Po pierwsze twórczość zwykle jest adresowana do samego siebie lub małej grupy. Po drugie, do twórczości publicznej potrzebna jest znacznie większa wiedza i umiejętności, które raczej sporadycznie mogą już być osiągnięte w tym okresie. Po trzecie, w okresie adolescencji pojawiają się czynniki, które twórczości wręcz przeszkadzają, a nawet, paradoksalnie, są pewnym regresem w stosunku do okresu dzieciństwa.

W okresie adolescencji często następuje spadek empatii. Działalność twórcza często traci w tym okresie radosną spontaniczność i świeżość charakterystyczną dla dzieci, których wytwory są wprawdzie formalnie naiwne, ale mają swój wdzięk. W okresie adolescencji często pojawia się schematyzacja form, szczególnie widoczna w twórczości plastycznej. Wreszcie, choć młodzi ludzie nabywają pewnej niezależności wobec dorosłych, to jednocześnie bywają skrajnie konformistyczni wobec samych siebie, boją się wychylać poza normy i stereotypy grupowe. Należy jednak młodzież bardzo zachęcać do twórczości już w tym okresie. W tym czasie zwłaszcza bardzo szybko nabywa się umiejętności warsztatowe i formalne, szybciej i sprawniej niż w okresie dorosłości. Można powiedzieć, że jest to lepszy okres na uczenie się twórczości, niż samą twórczość – ma ona zwykle wtedy charakter nabywania wprawy. W okresie późnej adolescencji skłonność do schematyzmu i konformizmu grupowego zaczyna mijać i otwiera się już droga do prawdziwej, oryginalnej twórczości. Oczywiście, jak wszędzie zdarzają się wyjątki, na przykład Rimbaud najwartościowsze swoje utwory napisał w okresie adolescencji, a zamilkł w okresie dojrzałym. Krasiński swój największy utwór "Nieboską komedię" napisał w wieku lat 18. W tych jednak przypadkach doszło najprawdopodobniej do nietypowego przyspieszenia rozwoju. W okresie adolescencji bardzo mocno może się też rozwijać ogólna postawa twórcza.

3. Prace nad konstruowaniem kwestionariusza

3.1. Historia pracy nad kwestionariuszem

Sędziowie kompetentni. Początkowo został stworzony kwestionariusz zawierający 50 pytań. Pytania te zostały ocenione przez trzech sędziów kompetentnych. Sędziowie po zapoznaniu się z charakterystyką treściową oceniali, na ile dane stwierdzenie jest zgodne z ogólną definicją pojęcia twórczości oraz z na ile dane stwierdzenie jest zgodne z definicją odpowiedniej podskali. Za wskaźnik zgodności sędziów kompetentnych przyjęto przynajmniej 66% zbieżnych przyporządkowań danej pozycji do przypisywanej jej podskali.

Pilotaż. Do pilotażowej wersji kwestionariusza pozostawiono wszystkie 50 pytań. Badania pilotażowe zostały przeprowadzone w jednym z krakowskich liceów na grupie 84 uczniów. Po ocenach sędziów kompetentnych oraz po uzyskaniu wyników pilotażu zdecydowano się na pozostawienie 30 pytań o najlepszych właściwościach psychometrycznych.

Podskalne. Na bazie podstawy teoretycznej wyodrębniono pięć wymiarów (podskal). W ramach każdej podskali znajduje się sześć pytań. Te pięć wymiarów to:

- I. Społeczne nastawienie twórcze
- II. Zmysłowość twórcza
- III. Osobowość i motywacja twórcza
- IV. Myślenie i wyobrażenia twórcza
- V. Efektywna działalność twórcza.

Oceny sędziów kompetentnych oraz wyniki pilotażu potwierdziły sensowność stosowania wyodrębnionych podskal. Wymienione podskale zostaną one omówione poniżej.

3.2. Opis poszczególnych podskal

3.2.1. Społeczne nastawienie twórcze

Podskala ta odnosi się do tego, jak ważna jest twórczość w życiu badanej jednostki oraz w jakim stopniu dana jednostka chce uczestniczyć swoją twórczością w życiu społecznym. Podskala ta więc zawiera w sobie zarówno aspekt nastawiania twórczego, jak i twórczej konfluencji. Podskala dotyczy w dużym stopniu tego, jak poważnie dana osoba traktuje twórczość i czy wiąże z nią swoje dalsze plany życiowe. Wedle autora najbardziej sprzyja twórczości afirmacja świata i siebie, połączona z ciągłą potrzebą doskonalenia i korzystnych zmian. Bardzo istotnym elementem jest tutaj uznanie twórczości za istotną wartość. Ważna jest także skłonność, aby jak najwięcej rzeczy, spraw poprawiać, polepszać usprawniać,

zaczynając od przedmiotów martwych, aż po idee, techniki twórcze, sposoby komunikacji pomiędzy ludźmi etc. Wreszcie, wedle założeń autora istotnym aspektem postawy twórczej (w odróżnieniu od postawy odtwórczej) jest neofilia (w przeciwieństwie do neofobii). Postawa neofilna to uwielbienie dla nowości, dla wszystkiego co nowe, oryginalne, niezwykle, jeszcze nie wypróbowane. Ważna jest także zdolność twórcy do zaspakajania potrzeb ludzi i potrzeb kultury poprzez własną twórczość. To właśnie ostatecznie jest celem twórczości publicznej, w odróżnieniu od twórczości prywatnej. Należy pamiętać zawsze o podstawowej definicji twórczości, jako działaniu, które zmierza do powstania bytu jednocześnie nowego i użytecznego. Użyteczność oznacza zarówno zaspakajanie istniejących potrzeb ludzi, jak i też czasem wyprzedzanie ich, czy nawet pobudzenie. Autor zjawisko takie nazywa konfluencją wyprzedzającą, która dąży do zaspokajania potrzeb ludzkości, czy potrzeb kultury. Twórca musi starać się rozeznaczyć potrzeby innych ludzi, musi starać się im eksponować swoje dzieła. Jest to bardzo ważny aspekt konfluencji – twórcza ekspozycja. Jeżeli już w młodym wieku przyszły twórca nie ma problemów w pokazywaniu innym swoich utworów, to jest to dobrym prognostykiem dla jego osobowościowych uzdolnień twórczych. Twórca powinien też dysponować umiejętnością właściwej promocji swoich utworów. W dzisiejszych czasach funkcjonuje nowe medium, które ułatwia ekspozycję i popularyzację własnej twórczości. Medium to stanowi Internet. Nie ponosząc większych kosztów można zaprezentować swoje utwory literackie, muzyczne, plastyczne, nawet próby dziennikarskie, filozoficzne, czy naukowe szerokiej publiczności, można też od niej uzyskiwać cenne informacje zwrotne.

Obecnie konkurencja na rynku twórczości publicznej jest tak silna, że niezbędna jest profesjonalizacja twórczości. Oznacza to, że bardzo ważne jest przemyślenie dalszej kariery twórczej.

3.2.2. Zmysłowość twórcza

Podskala ta określa stopień wrażliwości twórczej, przejawiającej się w czułej percepcji, wrażliwości na piękno, empatii, intuicji twórczej, emocjonalnej wrażliwości. Twórczość zaczyna się w akcie percepcji, gdy twórca dostrzega w rzeczywistości te ważne elementy, które pomijane są przez mniej kreatywne osoby (Arnheim, 1969). Ten czynnik można nazwać „ekskluzywną spostrzegawczością twórczą”. Osoby twórcze dysponują większą zdolnością organizacji materiału percepcyjnego, przez co zarówno mogą dostrzec w nim istotne cechy, niedostrzegane przez innych, jak i zarazem mają zdolność wprowadzania w nim pewnego wyższego porządku – dostrzeganie w nim uporządkowanego systemu. Inną bardzo ważną cechą percepcji twórczej jest zdolność do empatii - zdolność wczuwania się w sytuację (empatia poznawcza) i emocje (empatia emocjonalna) innych ludzi. Empatia jest "ukrytym" procesem poznawczym, bezpośrednim ujęciem rzeczywistości. Innym, ważnym czynnikiem decydującym o twórczym charakterze percepcji jest intuicja. Słowo intuicja pochodzi od łacińskich słów „intueri” czyli przyglądać się, obserwować oraz intuitio czyli podszept, przecucie. Intuicja ma dwa znaczenia – percepcyjne, czyli bezpośrednie doznanie

rzeczywistości oraz myślowe jako poznawczy wgląd. Intuicja jako percepcja jest spostrzeżeniem przygotowanym, nagłym zrozumieniem otaczającej rzeczywistości na podstawie zdobytego doświadczenia czy długotrwałej, głębokiej refleksji. Tomasz Kocowski zaproponował pojęcie emocji filokreatywnych (Kocowski, 1991), czyli emocji, które na proces twórczy wpływają korzystnie. Do nich zaliczył przede wszystkim zaniepokojenie, radość, oraz interpersonalną sympatię. Są to zatem głównie emocje pozytywne. Badania nad emocjonalnością twórców potwierdziły, że są oni emocjonalnie chłonni, witalni i w dużym stopniu entuzjastyczni (Popek, 2001). Kolejny bardzo ważny aspekt dotyczy wrażliwości emocjonalnej. Wrażliwość emocjonalna jest korzystna dla twórczości, mimo, że w życiu może przynosić wiele problemów. Nadmierna emocjonalność jest potencjalną predyspozycją zarówno twórczości jak i neurotyzmu. Dlatego autor skali pozwolił sobie na wprowadzenie dwóch istotnych pojęć: „skutecznej wrażliwości” oraz „pozytywności emocjonalnej”, uważając je za podstawowe, korzystne predyspozycje emocjonalne w twórczości. Skuteczna wrażliwość to bycie wrażliwym, czujnym i spostrzegawczym na wszystko, co się dzieje w otoczeniu, ale cecha ta zostaje spożytkowana intelektualnie i twórczo, a nie autodestruktywnie. Twórczość sama w sobie jest źródłem właśnie swoistej i nieporównywalnej z niczym, samoistnej radości tworzenia. Nie tylko zatem same emocje pozytywne będą ważnym stymulantem twórczości, ale także dążenie do emocji pozytywnych, co daje akt tworzenia.

3.2.3. Osobowość i motywacja twórcza

Podskala odnosi się do kluczowych cech osobowościowych i motywacyjnych, które mogą odegrać rolę w twórczości, zwłaszcza w kwestii otwartego i pozytywnego stosunku do świata, idei oraz ludzi oraz chęci poprawiania i zmieniania swojego otoczenia. Autor tej skali i odręcznika wyróżnia pięć najważniejszych cech osobowości twórczej: otwartość intelektualna, niezależność, wytrwałość, silne ego oraz silna odporność psychiczna (zwłaszcza na stres, krytykę i trudności). Dzięki dyspozycji otwartości podmiot może docierać do wszelkich źródeł informacji i wykorzystywać je w procesie twórczym. Dzięki dyspozycji niezależności może zebrane wcześniej informacje wykorzystać w sposób autonomiczny, nonkonformistyczny w stosunku do otoczenia, dzięki czemu może osiągnąć nową syntezę, czy oryginalną konfigurację, tworząc obiekt rzeczywiście nowy i wartościowy. Wytrwałość z kolei pozwala przezwyciężyć liczne przeszkody, które nieuchronnie pojawiają się, gdy proponuje się naprawę coś nowego. Ponadto wysokie obecnie standardy twórczości publicznej wymagają od twórcy pracy solidnej i długotrwałej, z natury wymagającej właśnie wytrwałości. Korzystna jest **asertywność twórcza**, to znaczy umiejętność obrony swoich dzieł i swojej twórczości. Bardzo interesującą z punktu widzenia twórczości kontynuacją koncepcji psychologii ego jest sformułowana przez Jeanne i Jacka Block (2001) idea sprężystości ego. Polega ona na dynamicznej zdolności jednostki do modyfikacji poziomu kontroli ego. W pewnych sytuacjach konieczny jest bardzo wysoki stopień kontroli impulsów, bezwzględna dyscyplina myślenia i

zachowania, czyli innymi słowy, bardzo silna kontrola ego, w innych natomiast sytuacjach jest czas na zachowanie swobodne, spontaniczne, impulsywne.

Motywacja to z kolei proces ukierunkowujący zachowanie jednostki na osiągnięcie określonych, istotnych dla niej stanów rzeczy. Badania wskazują na to, że twórcy odznaczają się silną motywacją (Popek, 2001). Motywacja będzie twórczą wówczas, kiedy jednostka ma świadomy nadrzędny cel – stworzyć. Ten typ motywacji można nazwać motywacją protwórczą. Współczesny twórca po prostu powinien posiadać dużą, pozytywną motywację odnoszenia sukcesów. Tę składową motywacji można byłoby nazwać motywacją hubrystyczną. Przede wszystkim jest to motywacja perfekcyjna, a więc uzyskania doskonałości i biegłości w swojej dziedzinie. Wreszcie dla prawdziwego twórcy bardzo ważna jest motywacja allocentryczna. Jest to głębokie poczucie sensu i konieczności wykonywanej pracy (motywacja). Dla twórcy istotne jest przekonanie, że jego twórczość jest ważna dla innych ludzi i dla społeczeństwa, ważna dla rozwoju kultury, ważna dla jego kraju, ważna ze względu na konieczność rozwiązania istotnego problemu, czy przekazania innym istotnych treści. Podsumowując, u twórcy najlepsza jest synergia różnego rodzaju motywacji.

3.2.4. Myślenie i wyobraźnia twórcza

Ta podskala określa stopień poznawczej dojrzałości do tworzenia. Odnosi się do niezależności intelektualnej, racjonalizmu, stopnia krytycyzmu, umiejętności kojarzenia faktów i odnajdywania relacji, żywości i kreatywności wyobraźni. Za kreatywność i twórczość opowiada przede wszystkim myślenie dywergencyjne, na które składają się: płynność myślenia, giętkość myślenia, wrażliwość na problemy, oryginalność myślenia. Płynność, czyli łatwość wytwarzania pomysłów można podzielić na słowną, skojarzeniową, ekspresyjną, ideacyjną i figuralną. Giętkość to gotowość do zmiany kierunku myślenia, a jej wskaźnikiem jest różnorodność pomysłów. Można wyróżnić giętkość spontaniczną, która polega na niewymuszonej zmianie kierunku myślenia i giętkość adaptacyjną, która jest związana z modyfikacją procesów myślenia pod wpływem konieczności dostosowania się do warunków zadania lub okoliczności. Oryginalność – zdolność produkowania takich odpowiedzi, które są niecodzienne, rzadkie (mniej niż u 5% lub nawet 1%), opierają się na odległych skojarzeniach lub zaskakującej pomysłowości. Nęcka (2003) za zasadniczą cechę myślenia twórczego uważa aktywne podejście do problemu, często skutkujące jego daleko posuniętą modyfikacją. Takie aktywne podejście wymaga przede wszystkim krytycyzmu myślenia. Krytycyzm myślenia łączy się z racjonalizmem, a więc z przekonaniem, że każda prawda powinna być udowodniona, że nie można przyjmować żadnych sądów jedynie „na wiarę” bez uzasadnienia logicznego lub empirycznego. Dla myślenia twórczego najważniejszą jest jednak zdolność do szukania prawdziwych, głębszych poziomów wyjaśniania zjawisk. Cechę tę można nazwać esencjalizmem twórczym.

Z kolei wyobraźnia twórcza bazuje przede wszystkim na płynności wytwarzania obrazów i pomysłów. Szczególnie cenną postacią wyobraźni kreatywnej jest niezwykle

szczegółowa i dokładna wyobraźnia eidetyczna, zwłaszcza gdy ogarnia wiele różnych modalności. Z cechą otwartości wiąże się też absorpcyjność, czyli łatwość angażowania uwagi przez przypadkowe bodźce zewnętrzne lub wewnętrzne procesy psychiczne, zwłaszcza fantazje i nieukierunkowane myśli (Tellegen, Atkinson, 1974, Nęcka 2003). Wyobraźnia kreatywna staje się w pełni twórcza, kiedy towarzyszy jej już pewna umiejętność, w jaki sposób za jej pomocą móc stworzyć wartościowe dzieło.

Wyobraźnia twórcza jest zatem zaangażowaniem kreatywnych wyobrażeń do rozwiązywania określonego problemu, czy stworzenia nowego dzieła. Na tym polega zjawisko „profesjonalizacji twórczej” wyobraźni. Osoby o bardziej żywej wyobraźni częściej zwracają uwagę na nieoczywiste informacje lub aspekty problemu, co oczywiście zwiększa możliwość twórczego opracowania (Tuan, Pham, Meyvis, Zhou, 2001).

3.2.5. Efektywna działalność twórcza

Podskala ta odnosi się do umiejętności samoregulacyjnych oraz kierowania samym sobą i swoim procesem twórczym, w szczególności do wytrwałości, stopnia zorganizowania, gospodarowania czasem i aktywnego uprawiania twórczości bez zawstydzenia i zahamowania. Aby tworzyć, potrzebna jest skuteczna samoregulacja, którą można nazwać efektywnością. Efektywność jest czynnikiem, który zamienia wstępną kreatywność w prawdziwą twórczość. Najważniejsze elementy samoregulacji to umiejętność dobrego planowania własnej pracy, właściwego kierowania swoim własnym życiem, dobre zarządzanie czasem, dobra organizacja oraz skuteczne zarządzanie źródłami informacji i ich przetwarzaniem. Ale najbardziej kluczowym czynnikiem jest samokierowanie, czyli zarządzanie sobą. Kierowanie sobą to podejmowanie już konkretnych działań (tu konieczna jest inicjatywa), utrzymywanie tych działań wbrew innym pokusom (wola i samodyscyplina), mądre planowanie i przeprowadzanie ich, co wiąże z umiejętnymi, cząstkowymi formami zarządzania: zarządzaniem czasem, przestrzenią (pilnowanie porządku, wykorzystanie miejsca), informacją oraz relacjami i komunikacją z innymi ludźmi. Wiele badań również potwierdza wysoką samodyscyplinę u twórców (Bloom, 1985). Istotne jest także to, że sam potencjał twórczy jeszcze niczego nie tworzy. Ludzi zdolnych i tak czy inaczej utalentowanych jest bardzo dużo, znacznie więcej niż się powszechnie myśli. Aby dzieło twórcze mogło w ogóle zaistnieć w obiegu publicznym, musi przede wszystkim zostać wykonane. Nie wystarczy sam talent, ba, nie wystarczy nawet towarzysząca mu efektywność i dobra organizacja. Jednostka może być świetnie zorganizowana i tylko sprawnie przekładać papierki. U prawdziwych twórców skłonność do aktywności twórczej, nawet w innych dziedzinach można zaobserwować dosyć wcześnie. Ważnym aspektem postawy twórczej jest stała aktywność, bez „osiadania na laurach”. Przerwanie aktywności twórczej jest zwykle niebezpieczne, powrót do niej może się potem z różnych względów okazać bardzo utrudniony. Dlatego dobrą miarą zadawalającej aktywności twórczej jest to, iż każdego roku wykonywane jest, choćby skromne, jakieś dzieło twórcze. Miarą zadawalającej aktywności

twórczej jest już istnienie znaczącego dorobku. W przypadku aspiracji do twórczości publicznej, istotne jest, aby ten dorobek był oceniony także przez innych ludzi.

Poważnym niebezpieczeństwem, które grozi niedoświadczonym kandydatom na twórców, jest ograniczanie się tylko do pomysłów czy planów, nawet bardzo daleko zawansowanym. Podstawą twórczości jest zawsze realizacja, a ją z kolei umożliwia odpowiednia efektywność.

4. Opis badanej próby

Badania właściwe przeprowadzone zostały przez zespół w składzie: Jolanta Pułka, Barbara Ostafińska-Molik i Szymon Czapliński. Badania prowadzone były w okresie od listopada 2010 roku do marca 2011 roku wśród uczniów liceów z reprezentatywnej próby ogólnopolskiej. Badaniem objęto uczniów we wszystkich szesnastu województwach Polski, w następujących miejscowościach:

- województwo świętokrzyskie: Kielce, Sandomierz, Zagnańsk
- województwo łódzkie: Łódź, Radomsko, Wielgomłyny
- województwo kujawsko – pomorskie: Bydgoszcz, Grudziądz, Złotniki Kujawskie
- województwo warmińsko – mazurskie: Olsztyn, Pisz, Straduny
- województwo mazowieckie: Warszawa, Żyrardów, Zalesie Górne
- województwo śląskie: Bielsko – Biała, Pszczyna, Strumień
- województwo opolskie: Opole, Kluczbork, Komprachcice
- województwo lubuskie: Gorzów Wielkopolski, Nowa Sól, Kozuchów
- województwo pomorskie: Gdańsk, Sopot, Łąg
- województwo podkarpackie: Rzeszów, Przemyśl, Radymno
- województwo lubelskie: Lublin, Biała Podlaska, Przybysławice
- województwo podlaskie: Białystok, Łomża, Gródek
- województwo zachodnio – pomorskie: Szczecin, Gryfice, Barwice
- województwo wielkopolskie: Poznań, Gniezno, Krzymów
- województwo dolnośląskie: Wrocław, Oleśnica, Cieszków.

W sumie do analizy danych przyjęto materiał w postaci 771 arkuszy. Do analizy danych posłużył program SPSS (PAWS Statistics) 17.0.

Płeć a klasa (N = 766; 5 osób nie odpowiedziało na pytanie o płeć)

Tabela 1 Podział uczniów ze względu na płeć i klasę do której uczęszczają badani respondenci

Poziom nauczania			Płeć		Ogółem
			dziewczyny	chłopcy	
Klasa	klasa 1	Liczebność	230	135	365
		% z Ogółem	30,0%	17,6%	47,7%
	klasa 2	Liczebność	110	75	185
		% z Ogółem	14,4%	9,8%	24,2%
	klasa 3	Liczebność	139	77	216
		% z Ogółem	18,1%	10,1%	28,2%
Ogółem		Liczebność	479	479	287
		% z Ogółem	62,5%	62,5%	37,5%

Wiek uczniów a klasa (N=760)

Tabela 2 Podział ze względu na rok urodzenia i klasę, do której uczęszczają uczniowie liceów, objęci badaniami

Poziom nauczania			rok urodzenia						Ogółem	
			1888	1990	1991	1992	1993	1994		1888
Klasa	klasa 1	Liczebność	1	0	1	2	16	335	6	361
		% z Ogółem	,1%	,0%	,1%	,3%	2,1%	44,1%	,8%	47,5%
	klasa 2	Liczebność	0	0	0	11	173	1	0	185
		% z Ogółem	,0%	,0%	,0%	1,4%	22,8%	,1%	,0%	24,3%
	klasa 3	Liczebność	0	1	10	200	3	0	0	214
		% z Ogółem	,0%	,1%	1,3%	26,3%	,4%	,0%	,0%	28,2%
Ogółem		Liczebność	1	1	11	213	192	336	6	760
		% z Ogółem	,1%	,1%	1,4%	28,0%	25,3%	44,2%	,8%	100,0%

Miejsce zamieszkania a klasa (N=738)

Tabela 3 Podział ze względu na miejsce zamieszkania i klasę, do której uczęszczają uczniowie liceów, objęci badaniami

Poziom nauczania			Miejscowość			Ogółem
			miasto	miasto do 100 tysięcy mieszkańców	miasteczka i wsie do 10 tysięcy mieszkańców	
Klasa	klasa 1	Liczebność	146	109	93	348
		% z Ogółem	19,8%	14,8%	12,6%	47,2%
	klasa 2	Liczebność	75	56	48	179
		% z Ogółem	10,2%	7,6%	6,5%	24,3%
	klasa 3	Liczebność	143	37	31	211
		% z Ogółem	19,4%	5,0%	4,2%	28,6%
Ogółem		Liczebność	364	364	202	172
		% z Ogółem	49,3%	49,3%	27,4%	23,3%

5. Właściwości psychometryczne narzędzia

5.1. Rzetelność narzędzia

Współczynnik rzetelności alfa Cronbacha dla narzędzia wynosi 0,87. Wyniki rzetelności dla poszczególnych podskal zostały zaprezentowane w tabeli 4.

Tabela 4 Współczynnik estymacji zgodności wewnętrznej skal kwestionariusza alfa Cronbacha.

Kategoria	alfa Cronbacha
Społeczne zaangażowanie	0,74
Osobowość & motywacja	0,74
Efektywność	0,77
Myślenie i wyobraźnia	0,70
Zmysłowość	0,74

Jeśli chodzi o współczynnik rzetelności połówkowej rsb Spearmana-Browna to w badaniach porównano dwie grupy pytań (po połowie z wszystkich pytań w każdej grupie) w całym kwestionariuszu i danych podskalach. Dla całej *Skali Postaw Twórczych* rzetelność wynosi 0,80. Korelacja r-Pearsona między wyodrębnionymi połówkami wynosi 0,67. Dla podskali *Społeczne zaangażowanie* rzetelność wynosi 0,78. Korelacja r-Pearsona między wyodrębnionymi połówkami wynosi 0,64. Dla podskali *Osobowość & motywacja* współczynnik Spearmana-Browna wynosi 0,75. Korelacja międzypołówkowa r-Pearsona wynosi 0,66. Współczynnik Spearmana-Browna dla podskali *Efektywność* wynosi 0,79. Korelacja r-Pearsona między wyodrębnionymi połówkami wynosi 0,65. W podskali *Myślenie i wyobraźnia* uzyskano współczynnik Spearmana-Browna na poziomie 0,63, a korelacja r-Pearsona wynosi 0,46. W podskali *Zmysłowość* uzyskano współczynnik Spearmana-Browna na poziomie 0,73, a korelacja r-Pearsona wynosi 0,57.

Z powyższych analiz wynika, że rzetelność narzędzia jest zadawalająca, zarówno na poziomie poszczególnych podskal, jak i całego narzędzia.

5.2. Trafność narzędzia

Tabela 5 Interkorelacje pomiędzy podskalami: współpraca unikanie, uleganie i agresja.

Skale		Spoleczne zaangażowanie	Osobowość & motywacja	Efektywność	Myślenie i wyobraźnia	Zmysłowość
Społeczne zaangażowanie	Korelacja Pearsona	1	,329**	,360**	,365**	,352**
	Istotność (dwustronna)		,000	,000	,000	,000
Osobowość & motywacja	Korelacja Pearsona	,329**	1	,402**	,426**	,470**
	Istotność (dwustronna)	,000		,000	,000	,000
Efektywność	Korelacja Pearsona	,360**	,402**	1	,241**	,255**
	Istotność (dwustronna)	,000	,000		,000	,000
Myślenie i wyobraźnia	Korelacja Pearsona	,365**	,426**	,241**	1	,461**
	Istotność (dwustronna)	,000	,000	,000		,000
Zmysłowość	Korelacja Pearsona	,352**	,470**	,255**	,461**	1
	Istotność (dwustronna)	,000	,000	,000	,000	

** . Korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

Zgodnie z oczekiwaniami podskale korelują ze sobą dodatnio. Są one bowiem podwymiarami jednego wspólnego czynnika, jakim jest postawa twórcza. Najwyższa korelacja 0,47 istnieje pomiędzy zmysłowością twórczą a osobowością i motywacją oraz pomiędzy zmysłowością twórczą a myśleniem i wyobraźnią twórczą. Wskazuje to na to, że wrażliwość emocjonalna i percepcyjna w przypadku twórczości w istotny sposób wpływa na sposób myślenia i wyobraźni twórczej oraz wiąże się z osobowością twórcy.

Dokonano także obliczeń korelacji poszczególnych odpowiedzi w każdej historyjce z całym podskalami kwestionariusza. Wyniki tych analiz zostały przedstawione w tabeli 6.

Tabela 6 Charakterystyka pozycji skali względem całej skali (współczynniki korelacji pozycja-skala).

Numer pytania	Skala Postaw Twórczych
pytanie_1	,410
pytanie_6	,361
pytanie_16	,417
pytanie_18	,480
pytanie_25	,368
pytanie_2	,414
pytanie_3	,551
pytanie_7	,411
pytanie_12	,469
pytanie_17	,334
pytanie_22	,428
pytanie_26	,486
pytanie_4	,347
pytanie_9	,483
pytanie_15	,432
pytanie_11	,440
pytanie_21	,394
pytanie_27	,420
pytanie_5	,429
pytanie_8	,356
pytanie_14	,411
pytanie_20	,387
pytanie_24	,389
pytanie_10	,387
pytanie_28	,293
pytanie_10	,429
pytanie_13	,400
pytanie_19	,352
pytanie_23	,415
pytanie_30	,375

Tabela 7 Charakterystyka pozycji podskali względem całej podskali (współczynniki korelacji pozycja-skala).

Numer pytania	Spoleczne zaangażowanie
pytanie_3	,509
pytanie_7	,566
pytanie_12	,512
pytanie_17	,471
pytanie_22	,566
pytanie_26	,607

Tabela 8 Charakterystyka pozycji podskali względem całej podskali (współczynniki korelacji pozycja-skala).

Numer pytania	<i>Osobowość & motywacja</i>
pytanie_9	,449
pytanie_11	,513
pytanie_27	,500
pytanie_4	,457
pytanie_21	,537
pytanie_15	,414

Tabela 9 Charakterystyka pozycji podskali względem całej podskali (współczynniki korelacji pozycja-skala).

Numer pytania	<i>Efektywność</i>
pytanie_5	,487
pytanie_8	,571
pytanie_14	,462
pytanie_20	,649
pytanie_24	,634
pytanie_28	,285

Tabela 10 Charakterystyka pozycji podskali względem całej podskali (współczynniki korelacji pozycja-skala).

Numer pytania	<i>Myślenie i wyobraźnia</i>
pytanie_2	,356
pytanie_10	,501
pytanie_3	,418
pytanie_19	,372
pytanie_23	,443
pytanie_30	,472

Tabela 11 Charakterystyka pozycji podskali względem całej podskali (współczynniki korelacji pozycja-skala).

Numer pytania	<i>Zmysłowość twórcza</i>
pytanie_1	,396
pytanie_6	,337
pytanie_16	,557
pytanie_18	,582
pytanie_25	,607
pytanie_29	,385

Na podstawie powyższych analiz można stwierdzić, że w całym narzędziu poszczególne pytania wystarczająco silnie korelują z podskalami oraz z całą skalą. Ogólnie zaś można uznać, że narzędzie spełnia minimalne wymogi psychometryczne, by stosować je w diagnozie postaw twórczych w wieku ponadgimnazjalnym.

5.3. Analiza czynnikowa

Miara KMO adekwatności doboru próby wynosi 0,873, test sferyczności Bartletta jest istotny statystycznie. Dane te pozwalają na dokonanie kolejnych kroków analizy czynnikowej. Wskaźnik ten mówi nam, że wyniki analizy czynnikowej są wiarygodne i miarodajne i uzasadnione jest zastosowanie.

Tabela 12 Testy Kaisera-Mayera-Olkina i Bartletta

Testy Kaisera-Mayera-Olkina i Bartletta		
Miara KMO adekwatności doboru próby		,873
Test sferyczności Bartletta	Przybliżone chi-kwadrat	6140,629
	Df	435
	Istotność	,000

Tabela poniższa pokazuje na ile możemy polegać na poszczególnych pytaniach. W danym wypadku ogólnie poszczególne wskaźniki są wysokie, co wskazuje, że analiza czynnikowa jest wiarygodna.

Tabela 13 Zasoby zmienności wspólnej poszczególnych pytań

Zasoby zmienności wspólnej		
	Początkowe	Po wyodrębnieniu
pytanie_1	1,000	,539
pytanie_6	1,000	,447
pytanie_16	1,000	,652
pytanie_18	1,000	,601
pytanie_25	1,000	,723
pytanie_29	1,000	,457
pytanie_3	1,000	,519
pytanie_7	1,000	,545
pytanie_12	1,000	,560
pytanie_17	1,000	,464
pytanie_22	1,000	,562
pytanie_26	1,000	,610
pytanie_4	1,000	,534
pytanie_9	1,000	,412
pytanie_11	1,000	,604
pytanie_15	1,000	,555
pytanie_21	1,000	,588
pytanie_27	1,000	,591
pytanie_5	1,000	,470
pytanie_8	1,000	,580
pytanie_14	1,000	,430
pytanie_20	1,000	,692
pytanie_24	1,000	,708
pytanie_28	1,000	,509
pytanie_2	1,000	,550
pytanie_10	1,000	,613
pytanie_13	1,000	,604
pytanie_19	1,000	,427
pytanie_23	1,000	,409
pytanie_30	1,000	,541
Metoda wyodrębniania czynników – głównych składowych.		

W tabeli poniżej przedstawiono rezultaty analizy czynnikowej z całej próby. Dokonano rotacji ortogonalnej Varimax.

Tabela 14 Macierz rotowanych składowych

Macierz rotowanych składowych ^a							
	Składowa						
	1	2	3	4	5	6	7
pytanie_24	,827						
pytanie_20	,812						
pytanie_8	,739						
pytanie_5	,609						
pytanie_14	,532						
pytanie_26		,734					
pytanie_22		,711					
pytanie_7		,709					
pytanie_17		,646					
pytanie_12		,582					,420
pytanie_3		,549					
pytanie_21			,719				
pytanie_4			,702				
pytanie_27			,674				
pytanie_11			,600			,391	
pytanie_9			,389			,323	
pytanie_25				,836			
pytanie_16				,736			
pytanie_18				,704			
pytanie_29				,407	,378		
pytanie_13					,711		
pytanie_30					,652		
pytanie_19					,420		,372
pytanie_2						,685	
pytanie_10						,682	
pytanie_23					,383	,390	
pytanie_28							,568
pytanie_6							,554
pytanie_1				,337			,508
pytanie_15						,348	,488

a. Rotacja osiągnęła zbieżność w 7 iteracjach.

Uzyskane struktury czynników w znacznej mierze potwierdzają poczynione przez autora narzędzia założenia, choć niezupełnie pokrywają się z wyodrębnionymi kategoriami:

1. Efektywność twórcza to główny czynnik 1 (5 pozycji czynnika i jedna pozycja z czynnika 7),
2. Społeczne zaangażowanie twórcze to główny czynnik 2 (6 pozycji czynnika),
3. Motywacja i osobowość twórcza to główny czynnik 3 (5 pozycji czynnika oraz jedna pozycja z czynnika 7),
4. Zmysłowość twórcza to główny czynnik 4 (4 pozycje czynnika oraz 2 pozycje z czynnika 7),
5. Myślenie i wyobrażenia twórcza to główny czynnik 5 i 6 (po 3 pozycje z każdego z czynników).

Analizując całkowite wyjaśnienie wariancji dla ostatniego czynnika wynosi przeszło 54% - taka część jest tłumaczona przez utworzone czynniki.

Podsumowując, uzyskane struktury czynników w znacznej mierze potwierdzają założenia teoretyczne stojące u podstaw Skali Postaw Twórczych.

5.4. Analiza różnic międzygrupowych

Szczegółowsze analizy dowiodły różnic w preferencjach stosowania niektórych strategii ze względu na płeć. W tabeli 4 i 5 przedstawiono dane świadczące o istotności różnic w średnich wynikach uzyskiwanych przez dziewczęta i chłopców.

Tabela 15 Średnie wyniki dziewcząt i chłopców w poszczególnych podskalach.

	płeć	średnia	Odchylenie standardowe	Standardowy błąd średniej
<i>Społeczne zaangażowanie</i>	dziewczęta	14,34	4,04	,18
	chłopcy	15,64	4,42	,26
<i>Osobowość & motywacja</i>	dziewczęta	20,39	2,59	,11
	chłopcy	20,08	3,39	,20
<i>Efektywność</i>	dziewczęta	17,97	3,29	,15
	chłopcy	18,02	3,96	,23
<i>Myślenie i wyobraźnia</i>	dziewczęta	19,20	3,02	,14
	chłopcy	19,33	3,48	,20
<i>Zmysłowość</i>	dziewczęta	19,84	2,90	,13
	chłopcy	17,91	3,83	,22

Tabela 16 Dane dotyczące analizy podskal: rozróżniania pomiędzy płcią respondentów.

		Test Levena		Test t równości średnich						
		F	Istotność	t	Stopnie swobody	Istotność (dwustronna)	Różnica średnich	Błąd standardowy różnicy	95% przedział ufności dla różnicy średnich	
									Dolna granica	Górna granica
<i>Spoleczne zaangażowanie</i>	Założono równość wariancji	1,53	,21	-4,13	750	,00	-1,30	,31	-1,92	-,68
	Nie założono równości wariancji			-4,04	547,86	,00	-1,30	,32	-1,94	-,67
<i>Osobowość & motywacja</i>	Założono równość wariancji	19,18	,00	1,43	757	,15	,313	,21	-,11	,74
	Nie założono równości wariancji			1,33	479,56	,18	,313	,23	-,14	,77
<i>Efektywność</i>	Założono równość wariancji	16,05	,00	-,17	756	,86	-,04	,26	-,57	,47
	Nie założono równości wariancji			-,16	507,19	,87	-,04	,28	-,59	,50
<i>Myślenie i wyobraźnia</i>	Założono równość wariancji	5,41	,02	-,54	746	,58	-,130	,24	-,60	,34
	Nie założono równości wariancji			-,52	529,29	,60	-,130	,25	-,62	,36
<i>Zmysłowość</i>	Założono równość wariancji	18,37	,00	7,76	741	,00	1,93	,24	1,44	2,42
	Nie założono równości wariancji			7,26	470,25	,00	1,93	,26	1,40	2,45
Suma wszystkich odpowiedzi (cała skala)	Założono równość wariancji	10,83	,001	,31	710	,75	,292	,94	-1,55	2,14
	Nie założono równości wariancji			,29	463,11	,77	,292	,99	-1,66	2,25

Wnioski

Generalnie, różnice pomiędzy wynikami dziewcząt i chłopców są stosunkowo małe. Jest to zatem zaletą tego testu, gdyż może być stosowany w jednej wersji zarówno dla dziewcząt jak i dla chłopców. Z drugiej zaś strony pewne niewielkie różnice istnieją i należało się ich spodziewać, gdyż wynikają one jednak z pewnych psychologicznych różnic pomiędzy obydwojma płciami. Największe (choć i tak w dalszym ciągu stosunkowo małe) różnice pomiędzy dziewczętami i chłopcami istnieją w podskali społecznego zaangażowania oraz w podskali zmysłowości twórczej. W podskali społecznego zaangażowania średnia u dziewcząt

wynosi 14,34; a średnia u chłopców 15,64. Możliwe, że w okresie adolescencji twórczość u dziewcząt ma jeszcze bardziej osobisty i intymny charakter, podczas gdy chłopcy prawdopodobnie częściej wiążą już ze swoją twórczością bardziej życiowe i zawodowe plany. Z kolei w podskali zmysłowości twórczej średni wynik u dziewcząt wynosi 19,84; a u chłopców jest niższy i wynosi 17,91. Tej różnicy też należało się spodziewać – twórczość dziewcząt, zwłaszcza w tym okresie, związana jest z większą emocjonalnością i wrażliwością percepcyjną. Natomiast w pozostałych podskalach różnice są minimalne i w praktyce do zaniedbania.

6. Przebieg badania

Kwestionariusz **Skali Postaw Twórczych** SPT przeznaczony jest do badania postaw twórczych młodzieży w okresie ponadgimnazjalnym. Czas badania nie jest określony. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że powinno trwać ono poniżej 45 minut. Kwestionariusz SPT zawiera instrukcję podaną na arkuszu testowym, z którą badany zapoznaje się przed przystąpieniem do wypełnienia testu. W instrukcji zamieszczono niezbędne wyjaśnienia dotyczące metody, opisano sposób, w jaki należy udzielać odpowiedzi. Oprócz instrukcji kwestionariusz SPT składa się z 30 pytań.

W aneksie 1 zamieszczono wersję tego kwestionariusza. Skala Postaw Twórczych ma tę samą postać zarówno dla chłopców jak i dla dziewcząt. Badanie w zasadzie powinno przeprowadzać się indywidualnie, ale jest możliwe prowadzenie badań grupowo. Na początku badania osoba badana jest poinformowana w instrukcji, że skala ta bada to, czy obecnie żyje w sposób twórczy, starając się zmieniać świat i coś nowego i wartościowego do niego wprowadzać, czy też raczej zadawała się tym, co jest jej narzucane i oferowane. Osoba badana proszona jest o udzielanie odpowiedzi na kolejne pytania podkreślając jedną z czterech odpowiedzi: TAK, RACZEJ TAK, RACZEJ NIE lub NIE. Osoba badana jest proszona, aby w sytuacji, kiedy jest pewna odpowiedzi podkreślała TAK lub NIE, jeżeli zaś mniej pewna podkreślała RACZEJ TAK lub RACZEJ NIE, ale zawsze starała się odpowiedzieć na każde pytanie. Osoba badana proszona też jest, aby nie zastanawiała się zbyt długo nad odpowiedzią, ponieważ zwykle pierwsza myśl jest najlepsza.

Wyniki uzyskuje się dla całej skali razem, przez zsumowanie wszystkich wyników pytań, oraz dla każdej z pięciu podskal oddzielnie, poprzez zsumowanie zaznaczonych odpowiedzi w pytaniach, należących do danej podskali. Uzyskane wyniki surowe przekształca się na wyniki znormalizowane – stenowe. Po przekształceniu wyników, możliwe jest określenie stopnia postawy twórczej lub postawy odtwórczej badanej jednostki..

7. Analiza ilościowa i jakościowa

7.1. Analiza ilościowa i jakościowa

Zakres analizy ilościowej wyników Skali Postaw Twórczych wyznaczają właściwości psychometryczne skali, określone dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Analiza ta obejmuje wynik ogólny oraz wyniki poszczególnych podskal składające się na profil wyników uzyskanych przez osobę badaną. W analizie i interpretacji wyników SPT odwoływać się należy przede wszystkim do wyniku ogólnego, który określa ogólną postawę twórczą (lub - jako przeciwieństwo – postawę odtwórczą) osoby badanej. Wynik ogólny ma wartości prognostyczną gdyż określa stopień twórczego zaangażowania, jaki może wykazać dana osoba w określonej dziedzinie. Wskaźniki parametryczne testu wskazują też, że wynik ogólny charakteryzuje się wysoką rzetelnością.

Wyniki w poszczególnych podskalach też są bardzo ważne, gdyż wskazują nam one podstawowe własności profilu twórczego danej osoby. Mają one znaczenie informacyjne dla doradcy zawodowego i, oczywiście, dla samej osoby badanej. Najogólniej, za wyniki niskie uznać należy te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 1 do 3, za wyniki średnie (w rozumieniu – najczęściej spotykane w populacji) należy uznać te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 4 do 6. Sten 7 uznać można za wynik podwyższony. Za wyniki wysokie uznać można te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 8 do 10.

Dokładniejsza interpretacja wyników w poszczególnych podskalach i wyniku ogólnego przedstawiona będzie poniżej.

7.2. Analiza jakościowa

Analiza jakościowa w przypadku skali SPT odgrywa raczej drugorzędą rolę i może mieć zastosowanie w szczególnych przypadkach indywidualnych. Wtedy warto przyrzeć się nie tylko wynikom ogólnym oraz wynikom w poszczególnych podskalach, ale także odpowiedziom na poszczególne pytania, a więc np. czy dana osoba ma już jakiś dorobek twórczy w określonej dziedzinie, czy wiąże z nią dalsze plany, czy ma pozytywną samoocenę czy jest wytrwała etc. Te wszystkie jakościowe informacje mogą mieć ważne znaczenie dla doradcy zawodowego w czasie dalszej konsultacji. Doświadczony psycholog czy doradca zawodowy na podstawie charakteru samych udzielanych odpowiedzi (niezależnie od wyników ilościowych) może wyrobić sobie psychologiczny portret badanej osoby, stojącej przed nią problemów oraz posiadanego twórczego potencjału.

7.3. Interpretacja wyników

Podskala S: Społeczne zaangażowanie twórcze

Podskala ta odnosi się do tego, jak ważna jest twórczość w życiu badanej jednostki oraz w jakim stopniu dana jednostka chce uczestniczyć swoją twórczością w życiu społecznym. Podskala ta więc zawiera w sobie zarówno aspekt nastawiania twórczego jak i twórczej konfluencji. Podskala dotyczy w dużym stopniu tego, jak poważnie dana osoba traktuje twórczość i czy wiąże z nią swoje dalsze plany życiowe.

Wynik wysoki

Uzyskanie wysokiego wyniku w tej podskali świadczy o bardzo dużej wadze, jaką dana osoba przypisuje swojej twórczości, o podjętych już próbach twórczych, o wiązaniu swojego dalszego życia z twórczością w danej dziedzinie. Wysoki wynik w tej podskali oznacza, że dana osoba może brać już na serio po uwagę wybór zawodu związanego z uprawianą już twórczością. Twórczość ta nie pozostaje u niej bowiem tylko w sferze planów i marzeń (co jest częste w okresie adolescencji), ale podjęte zostały już pierwsze poważne próby jej urzeczywistnienia.

Wynik średni

Dana osoba wprawdzie jest zainteresowana twórczością i być może podjęła już pierwsze próby w tej dziedzinie, ale nie traktuje jej jeszcze jako bardzo ważny życiowy priorytet. Jednostka pozostaje jeszcze w okresie eksperymentowania. Powinna nadal podejmować próby twórcze w różnych interesujących ją dziedzinach i sprawdzić, która jej najbardziej odpowiada w której uzyskuje najlepsze wyniki. Powinna też w tej kwestii skonsultować się z doradcą zawodowym.

Wynik niski

Wynik taki może świadczyć o niskim zainteresowaniu twórczością lub o bardzo niejasnym poczuciu tego, co dalej w życiu chciałoby się robić. Dana osoba nie przejawia jeszcze nastawienia twórczego i nie widzi związku twórczości z potrzebami innych ludzi i swoją rolą w przyszłości. W danym wypadku bardzo potrzebne jest poszerzenie sfery różnych zainteresowań, aby znaleźć jakiś interesujący obszar i spróbować własnych sił w tej dziedzinie. Być może dana osoba ma też pewne problemy z poczuciem własnej wartości i nie wierzy w swoje możliwości twórcze. Być może nie ma w ogóle jeszcze dobrze i wyraziście ukształtowanych zainteresowań ani konkretnych planów zawodowych. W tym wypadku bardzo wskazany jest kontakt z doradcą zawodowym.

Podskala Z: Zmysłowość twórcza

Podskala określa stopień wrażliwości twórczej, przejawiającej się w empatii, intuicji twórczej, wrażliwości na piękno, czułości percepcyjnej. Podskala ta określa percepcyjno-emocjonalny („zmysłowy”) aspekt postawy twórczej. Przejawia się on głównie w twórczości typu artystycznej (plastycznej, muzycznej, literackiej, filmowej, scenicznej) i raczej świadczy o zainteresowaniu twórczych w tym kierunku. Niemniej może okazać się też pomocny i uzupełniający przy innych rodzajach twórczości, np. dziennikarskiej lub naukowej.

Wynik wysoki

Świadczy o wysokiej wrażliwości twórczej, dużej empatii, intuicji, wrażliwości emocjonalnej i wrażliwości na piękno, wysokiej gotowości percepcyjnej do aktów tworzenia. Dla danej osoby twórczość jest naturalną formą ekspresji. Wysoki wynik w tej podskali może świadczyć o twórczych zainteresowaniach artystycznych, zwłaszcza w zakresie sztuk plastycznych, muzyki czy literatury pięknej, nie oznacza jednak że przyszłość zawodowa musi być realizowana w tych obszarach. Osoba o wysokim wyniku w tej podskali może też znakomicie realizować się w pracy z ludźmi jako psycholog, nauczyciel, pracownik społeczny. Wrażliwość na piękno i na innych ludzi może też być bardzo pomocna w pracy dziennikarskiej. Osoba ta ma wysoki potencjał twórczy, natomiast doradca zawodowy może pomóc w określeniu, w jakim obszarze go realizować.

Wynik średni

Wynik taki świadczy o średniej wrażliwości twórczej. Dana osoba ma prawdopodobnie rozwiniętą pewną wrażliwość emocjonalną i percepcyjną, prawdopodobnie też jest empatyczna, ale właściwości te nie są jeszcze na tyle dojrzałe, aby w pełni przejawić się w twórczości. Dana osoba jest raczej we wczesnej fazie rozwoju postawy twórczej, wskazana jest pomoc doradcy zawodowego.

Wynik niski

Wynik taki świadczy o słabo jeszcze rozwiniętej twórczej zmysłowości. Dana osoba jest jeszcze dosyć zamknięta na intensywne doznania związane z odbiorem twórczości czy tworzeniem. Być może zamknięcie to wynika z pewnego zahamowania lub wewnętrznych konfliktów emocjonalnych, być może wrażliwość emocjonalna i percepcyjna nie zostały jeszcze wystarczająco ukształtowane. Jest też możliwe, że jej ewentualne zainteresowania twórcze podążają w innym kierunku, mają charakter bardziej racjonalny, naukowy czy techniczny. Jest to szczególnie prawdopodobne, jeżeli dana osoba ma jednocześnie stosunkowo wysoki wynik w podskali myślenia i wyobraźni twórczej. Doradca zawodowy powinien sprawdzić tę możliwość i doradzić dalszy rozwój w kierunku zainteresowań ścisłych. Niemniej wskazane jest, aby popracować nad empatią danej osoby, ze względu na jakość jej późniejszego funkcjonowania społecznego.

Podskala O: Osobowość i motywacja twórcza

Podskala odnosi się do kluczowych cech osobowościowych i motywacyjnych, które mogą odegrać rolę w twórczości, zwłaszcza w kwestii otwartego i pozytywnego stosunku do świata, idei, ludzi oraz chęci poprawiania i zmieniania swojego otoczenia. Jest to, można powiedzieć centralna, kluczowa podskala skali postaw twórczych. Określa ona bowiem zasadniczą postawę do świata i samego siebie, a zarazem stosunek do zmian. Pozytywny stosunek zarówno do świata jak i do zmian jest wyrazem orientacji „prometejskiej”, szczególnie korzystnej dla twórczości.

Wynik wysoki

Jednostka jest osobą ciekawą świata, otwartą na nowe idee, mającą pozytywny i konstruktywny stosunek do innych ludzi i do siebie, pragnącą stale coś polepszać i poprawiać, co ostatecznie przekłada się na wysoką motywację twórczą. Cechy te są korzystne i pomocne w każdym rodzaju twórczości, artystycznej, naukowej, technicznej czy społecznej. Tak więc dana osoba, z pomocą doradcy zawodowego, powinna dopiero określić dziedzinę twórczości. W każdym razie dana osoba prezentuje wysoki potencjał twórczy.

Wynik średni

Jednostka przejawia na razie przeciętne cechy osobowościowe i motywacyjne sprzyjające twórczości. Aby pomóc jej w dalszym rozwoju należy się przyjrzeć wynikom na poszczególne pytania w tej podskali. Być może nie ma wystarczająco pozytywnego stosunku do świata i samego siebie, być może ma małą potrzebę wprowadzania zmian, może ma problemy z otwartością lub za małą ciekawość świata. Wskazany jest konsultacja z doradcą zawodowym, celem określenia dziedzin, w których jednostka wykazywałaby większe zainteresowanie i otwartość intelektualną.

Wynik niski

Wynik taki świadczy o cechach osobowościowych i motywacyjnych nie sprzyjających twórczości. Dana osoba nie przejawia jeszcze dostatecznego pozytywnego i konstruktywnego zainteresowania światem i ideami, być może z powodu wewnętrznych konfliktów, być może z powodu niedostatecznego jeszcze stopnia dojrzałości intelektualnej, wreszcie być może z powodu niekorzystnych warunków środowiskowych. Co więcej, niski wynik w tej podskali wskazuje na możliwość problemów natury osobowościowej i motywacyjnej. Dana osoba jest zbyt zamknięta w sobie i nisko zmotywowana, prawdopodobnie o niskim poczuciu własnej wartości. Oprócz pomocy doradcy szkolnego korzystna byłaby rozmowa z psychologiem lub pedagogiem szkolnym, aby wykryć ewentualne przyczyny problemów i pomóc w dalszym rozwoju osobowości.

Podskala M: Myślenie i wyobraźnia twórcza

Ta podskala określa stopień poznawczej dojrzałości do tworzenia. Odnosi się do niezależności intelektualnej, racjonalizmu, stopnia krytycyzmu, umiejętności kojarzenia faktów i odnajdywania relacji, żywości i kreatywności wyobraźni. Dlatego wiąże się raczej z bardziej ścisłą i intelektualną formą twórczości jak nauka, technika, medycyna, dziennikarstwo lub formy prozatorskie. Niemniej każda dziedzina twórczości korzysta z rozwiniętego myślenia i wyobraźni.

Wysoki wynik

Młodzież o wysokim wskaźniku M wykazuje wysoką dojrzałość twórczą w aspekcie intelektualnym. Jest racjonalna, niezależna, poszukująca, dociekliwa, a jednocześnie posiadająca żywą, twórczą wyobraźnię. Wysoki wynik w tej podskali świadczy przede wszystkim o ukierunkowaniu zdolności twórczych głównie w kierunku naukowym, ale możliwe jest też istnienie zdolności literackich, zwłaszcza w dziedzinie prozy lub pisania scenariuszy. Przy utalentowaniu plastycznym można brać pod uwagę także zawód architekta, przy utalentowaniu muzycznym zawód kompozytora lub dyrygenta. Konsultacja z doradcą zawodowym jest jak najbardziej wskazana, aby wykorzystać wyraźnie wysoki potencjał twórczy.

Wynik średni

Wynik taki oznacza umiarkowaną skłonność oraz gotowość intelektualną do twórczości. prawdopodobnie dana osoba nie jest jeszcze wystarczająco niezależna, samodzielna i dojrzała intelektualnie. Może to być też skutkiem zbyt słabej funkcji stymulacji intelektualnej przez szkołę. Rolą psychologa szkolnego lub doradcy zawodowego powinno być większe udzielenie większej zachęty do samodzielnych poszukiwań intelektualnych, dzięki czemu też łatwiej będzie znaleźć dziedzinę, w której dana osoba będzie się mogła w przyszłości twórczo i zawodowo spełnić.

Wynik niski

Wynik ten świadczy o słabym poznawczym przygotowaniu do twórczości. Dana osoba nie jest jeszcze niezależna intelektualnie, umysłowość ma jeszcze powierzchowną, wyobraźnia jest jeszcze słabo rozwinięta, ma charakter nietwórczy (kompensacyjny, życzeniowy lub eskapistyczny). Możliwy jest niekorzystny, zbyt tłumiący rozwój samodzielnego myślenia wpływ pewnych czynników w szkole lub w rodzinie. Niewykluczone są trudności i problemy emocjonalne, które nie pozwalają się skupić na samodzielnym, racjonalnym myśleniu. Wreszcie może to być osoba po prostu mało jeszcze intelektualnie dojrzała. Dlatego priorytetem jest tutaj dalszy rozwój intelektualny, zanim dana osoba będzie zdolna samodzielnie określić, czym się chce w przyszłości zajmować.

Podskala E: Efektywna aktywność twórcza

Podskala odnosi się do umiejętności samoregulacyjnych oraz kierowania samym sobą i swoim procesem twórczym, w szczególności do wytrwałości, stopnia zorganizowania, gospodarowania czasem i aktywnego uprawiania twórczości bez zawstydzenia i zahamowania. Umiejętności te są konieczne do wykonywania jakiegokolwiek rodzaju twórczej aktywności, brak tych umiejętności powoduje, iż twórczość pozostaje tylko w sferze marzeń, zamiarów, planów, lub tylko w postaci niedopracowanej.

Wynik wysoki

Jednostka jest osobą pragmatycznie i organizacyjnie gotową do realnej, społecznie użytecznej twórczości. Jest dobrze zorganizowana, umie zaplanować swoją działalność, dobrze gospodaruje czasem, tworzy i jest z tego dumna. Wysoki wynik w tej podskali świadczy o wysokich zdolnościach organizatorskich i przywódczych. Dana osoba będzie mogła skutecznie nadzorować nie tylko własną twórczość, ale także innych osób czy całego zespołu. Wysoki wynik w tej podskali jest przydatny w każdej dziedzinie twórczości, włączając dodatkowo twórczość społeczną, menedżerską, ekonomiczną. Specyficzną dla siebie dziedzinę twórczości dobrze byłoby ustalić w konsultacji z doradcą zawodowym, biorąc także pod uwagę wyniki w innych podskalach oraz charakter dotychczas uprawianej twórczości.

Wynik średni

Osoba ta, nawet jeżeli ma wysokie zdolności twórcze, nie potrafi ich jeszcze dobrze wykorzystać ze względu na braki w samoorganizacji i zarządzaniu sobą i własnym procesem twórczym. Dlatego dla dalszego rozwoju jednostki wskazane byłoby skorzystanie z treningów zarządzania czasem, samoorganizacji, porady psychologa lub pedagoga szkolnego. Potrzebna jest dalsza praca nad samym sobą i własną efektywnością.

Wynik niski

Dana osoba jest na ogół źle zorganizowana, chaotyczna, nie ma jasno ustalonych priorytetów, co wyraźnie może przeszkadzać w ewentualnym procesie twórczym. Jeżeli w innych podskalach wynik jest wysoki, a w tej niski, niewykluczona jest możliwość ADHD (występuje często u osób kreatywnych, ale źle zorganizowanych) lub zaburzeń emocjonalnych utrudniających koncentrację i skuteczne działanie. Dlatego oprócz konsultacji z doradcą zawodowym wskazana byłaby także wizyta u pedagoga lub psychologa szkolnego. W przypadku danej osoby bardzo ważnym zadaniem rozwojowym byłaby praca nad własną samoorganizacją i efektywnością, jako podstawą skutecznej działalności twórczej.

Analiza profilowa

Analiza profilowa pozwala na interpretację wyników uzyskanych przez osoby badane w różnych podskalach. W profilu wyników należy zaznaczyć krzyżykami wyniki w poszczególnych podskalach przeliczone na steny. Następnie, dla lepszego graficznego obrazu, należy połączyć je odcinkami. Otrzymamy w ten sposób indywidualny profil wymiarów skali, mogący być przydatny przy dalszym planowaniu rozwoju twórczości.

Steny	S	Z	O	M	E
10					
9					
8					
7					
6					
5					
4					
3					
2					
1					
0					

S: Społeczne zaangażowanie twórcze

Z: Zmysłowość twórcza

O: Osobowość i motywacja twórcza

M: Myślenie i wyobraźnia twórcza

E: Efektywna aktywność twórcza

Za wyniki niskie uznać należy te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 1 do 3. Za wyniki średnie (w rozumieniu – najczęściej spotykane w populacji) należy uznać te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 4 do 6. Sten 7 uznać można za wynik podwyższony. Za wyniki wysokie uznać można te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 8 do 10.

Charakterystyczne dla każdej osoby zróżnicowanie wyników w poszczególnych podskalach pozwala nam przede wszystkim wskazać na mocniejsze i słabsze strony postawy oraz realnej i potencjalnej aktywności twórczej osoby badanej. Tak np. jeżeli w innych podskalach wyniki są relatywnie wysokie, a w podskali E mamy stosunkowo niski wynik, wskazuje nam to, że „wąskim gardłem” twórczości danej osoby jest zła samoorganizacja i samodyscyplina. Niewykluczona jest możliwość ADHD (występuje często u osób kreatywnych, ale źle zorganizowanych) lub zaburzeń emocjonalnych utrudniających koncentrację i skuteczne działanie. Rolą doradcy zawodowego jest wtedy zwrócenie szczególnej uwagi na polepszenie umiejętności organizacyjnych danej osoby, zapoznanie jej z zasadami skutecznego planowania oraz zarządzania czasem, a w razie głębszych problemów psychologicznych zasugerowanie odpowiednich konsultacji, a nawet podjęcia terapii.

Jeżeli przy stosunkowo wysokich innych wynikach, mamy niski wynik w podskali S, wskazuje to na to, że twórczość danej osoby może być nadmiernie oderwana od kontekstu społecznego i zawodowego, mogą to być na przykład wiersze pisane wyłącznie dla samego

siebie („do szuflady”), bez najmniejszej chęci prezentowania ich otoczeniu. Samo w sobie nie jest to jeszcze niepokojące, twórczość ma także ważne znaczenie ekspresyjne i nawet autoterapeutyczne, ale inne wysokie wyniki wskazują, na znaczny twórczy potencjał, który nie powinien być marnowany tylko na działania hobbystyczne.

Podobnie, niski wynik w podskali M, przy stosunkowo wysokich innych wynikach, wskazuje, że problemem danej osoby jest zbyt słaba intelektualna niezależność, zbyt mały krytycyzm, zbyt duża łatwowność i uleganie autorytetom (może tutaj ujawnić się niekorzystny wpływ środowiska, nierzadko także samej szkoły). Zbyt niski wynik w podskali Z, przy stosunkowo wysokich innych wynikach, wskazuje na problemy z empatią (wskazany byłby trening wrażliwości, trening empatii lub trening interpersonalny). Zbyt niski wskaźnik w podskali O z kolei może wskazywać na słabą motywację, apatię, niską samoocenę, małą wiarę w swoje możliwości.

Diagnostyczna jest także szczególnie wysoka wartość wyniku w jednej z podskal, szczególnie z punktu widzenia doradztwa zawodowego. Bardzo wysoki wynik w podskali Z wskazuje bardziej na zainteresowania i potencjał twórczy w kierunku artystycznym, a w podskali M na zainteresowania i potencjał twórczy w kierunku naukowym lub technicznym. Wysokie wyniki w podskalach brzegowych S i E wskazują na duże umiejętności oraz motywacje społeczne, być może nawet zdolności przywódcze, co zachęca zwłaszcza do podjęcia w przyszłości pracy z ludźmi.

Wynik całościowy (postawa twórcza)

Odnosi się do całościowej postawy twórczej, połączonej z cechami wrażliwości, emocjonalności, motywacji, osobowości, stylu myślenia i pracy wyobraźni, wreszcie efektywności i stosunku do twórczości, która ma zasadniczy związek z kreatywnością danej osoby. Wynik ten pokazuje jak ważna jest twórczość w życiu jednostki, czy odczuwa ona naturalną potrzebę twórczej ekspresji, czy ta potrzeba się jeszcze nie zdążyła wykształcić. Wskazuje także na to, czy dana osoba wiąże życiowe plany z formą uprawianej twórczości. Wynik całościowy jest pomocny zarówno w doradztwie zawodowym – pozwala bowiem młodemu człowiekowi określić dziedzinę, w której najlepiej będzie się mogła spełniać twórczo, jak i w obszarze ogólnego rozwoju jednostki. Im wynik wyższy, tym prawdopodobnie badana osoba jest bardziej zaawansowana w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, osobowościowym i społecznym.

Wynik wysoki

Jednostka jest osobą wybitnie kreatywną. Jej wysoka wrażliwość percepcyjna i emocjonalna, wysoka motywacja do twórczości i traktowanie jej na serio, pozytywny i otwarty stosunek do ludzi, świata i samego siebie, intelektualna dociekliwość i żywa wyobraźnia predestynują ją do twórczości. Oczywiście, istotne jest jeszcze stałe doskonalenie się w dziedzinie twórczości, nabycie odpowiedniej biegłości warsztatowej, zdobycie odpowiednich umiejętności i wiedzy w tej dziedzinie, aby być w pełni dojrzałym twórcą. Wynik

ten wskazuje, że jednostka prawdopodobnie odnalazła już dziedzinę, w której pragnie się twórczo spełniać, co ma znaczenie z punktu widzenia obrania dalszej kariery zawodowej. Oczywiście, wskazana jest konsultacja z doradcą zawodowym, który powinien jeszcze wziąć pod uwagę realną wartość wytworów twórczych jednostki i ich społeczną użyteczność. Jeżeli dana osoba pisze średniej jakości wiersze, a posiada jeszcze inne zdolności, to kariera tylko „poetycka” nie jest najlepszym rozwiązaniem, może to być bardziej „hobby”, natomiast można wykorzystać zjawisko transferu twórczego. Postawa twórcza przejawiana w jednej dziedzinie może być także wykorzystana w innej.

Wynik średni

Osoba ta, nawet jeżeli ma pewne dziedzinowe zdolności twórcze, nie potrafi ich jeszcze dobrze wykorzystać ze względu na nie w pełni rozwinięte cechy osobowościowe, motywacyjne, emocjonalne i ogólnopoznawcze, potrzebne w twórczości. Twórczość nie jest jeszcze jej priorytetem ani głębszą potrzebą psychiczną. Dlatego w danym wypadku wskazane jest przede wszystkim poszerzenia zainteresowań, wypracowanie bardziej niezależnej perspektywy intelektualnej, prawdopodobnie większe uwierzenie we własne siły i możliwości.

Wynik niski

Dana osoba nie jest jeszcze gotowa do pracy twórczej. Na razie reprezentuje raczej postawę odtwórczą. Aby stać się w pełni gotową do twórczości musi jeszcze (niezależnie od umiejętności warsztatowych) bardzo mocno opracować nad sobą. Uwaga: niski wynik w Skali Postaw Twórczych w żadnym wypadku nie określa braków talentów w jakiejś dziedzinie. Jednostka może mieć nawet wybitne zdolności muzyczne, plastyczne, literackie, nawet naukowe. Niemniej niski ogólny wynik w SPT wskazuje, że zdolności te nie są należycie wykorzystywane.

8. Normalizacja

Po dokonaniu analiz pod kątem rozróżnienia międzygrupowego, rozkładu średniej, odchylenia standardowego i innych przystąpiono do normalizacji uzyskanych wyników.

Ze względu na fakt, że różnice pomiędzy dziewczętami a chłopcami w przyjmowanych strategiach są istotne, obliczono normy z podziałem na płeć.

W tabelach 18 i 19 przedstawiono tymczasowe normy stenowe, osobno dla chłopców i osobno dla dziewcząt.

Za wyniki niskie uznać należy te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 1 do 3. Za wyniki średnie (w rozumieniu – najczęściej spotykane w populacji) należy uznać te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 4 do 6. Sten 7 uznać można za wynik podwyższony. Za wyniki wysokie uznać można te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 8 do 10.

Tabela 17 Normy stenowe dla dziewcząt (uczennice liceum, N=479)

Sten	Wynik ogólny	Społeczne zaangażowanie	Osobowość & motywacja	Efektywność	Myślenie i wyobraźnia	Zmysłowość
1	30-69	6	6-15	6-11	6-13	6-14
2	70-75	7-8	16	12-13	14	15
3	76-80	9-10	17	14	15-16	16
4	81-86	11-12	18-19	15-16	17	17-18
5	87-91	13-13	20	17	18-19	19
6	92-98	15-16	21	18-19	20	20-21
7	99-102	17-18	22	20-21	21-22	22
8	103-108	19-20	23-24	22	23	23-24
9	109-113	21-22	-	23-24	24	-
10	114-120	23-24	-	-	-	-

Tabela 18 Normy stenowe dla chłopców (uczniowie liceum, N=287)

Sten	Wynik ogólny	Społeczne zaangażowanie	Osobowość & motywacja	Efektywność	Myślenie i wyobraźnia	Zmysłowość
1	30-63	6	6-13	6-10	6-12	6-10
2	64-69	7-9	14	11-12	13-14	11-12
3	70-77	10-11	15-16	13-14	15	13-14
4	78-84	12-13	17-18	15-16	16-17	15
5	85-91	14-15	19-20	17-18	18-19	16-17
6	92-98	16-17	21	19-20	20-21	18-19
7	99-105	18-20	22-23	21	22	20-21
8	106-112	21-22	24	22-23	23-24	22-23
9	113-119	23-24	-	24	-	24
10	120	-	-	-	-	-

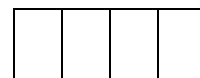
Bibliografia

- Arnheim, R. (1969). *Visual thinking*. Berkeley: University of California Press.
- Block, J. Block, J. (2001). *Personality as an Affect-Processing System*
- Bloom, B. (1985). *Developing Talent in Young People*. New York: New York Books.
- Chruszczewski, M.H. (2009). *Profile uzdolnień. Intelktualne i osobowościowe składniki uzdolnień plastycznych i muzycznych*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego
- Dobrołowicz W. (1995). *Psychodydaktyka kreatywności*. Warszawa: WSPS.
- Gardner, H. (1988). Creative lives and creative works: A synthetic scientific approach, W: The Nature of Creativity, Sternberg R. J. (ed.), Cambridge: C. U. Press.
- Guilford, J.P. (1960). The nature of creativity, Western Washington College Bulletin.
- Harwas - Napierała, B., Trempała J. (2003), *Psychologia rozwoju człowieka*, t. II., Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Inhelder, B., Piaget, J.(1970). *Od logiki dziecka do logiki młodzieży*. Warszawa: PWN.
- Kocowski, T. (1991). Aktywność twórcza człowieka. W: T. Kocowski, Szkice z teorii twórczości i motywacji. H. Sękowa, A. Tokarz (red.), s. 9-35, Poznań: SAWW.
- Mirski, A. (2010). A.: Psychologiczne aspekty inspiracji twórczej. W: *Inspiracje twórcze a dzieło stworzone*. Praca zbiorowa pod red. Stanisława Hrynia, Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne.
- Mooney, R. (1963), A conceptual model for integrating four approaches to the identification of creative talent. W: C.W. Taylor, F. Barron (red.), *Scientific creativity: Its recognition and development* (s. 331-340). New York: Wiley.
- Nęcka, E. (1987). *Proces twórczy i jego ograniczenia*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Nęcka, E. (2001). *Psychologia twórczości*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne
- Pietrasiniński, Z. (1969). *Myślenie twórcze*, Warszawa: PZWS
- Popek, S. (1988), Zdolności i uzdolnienia – podstawy teoretyczne, W: S. Popek (red.), *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, s. 9–39, Warszawa: WSiP.
- Popek, S. (2001). *Człowiek jako jednostka twórcza*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Radlińska (1947). *Oświata dorosłych*. Warszawa: Ludowy Instytut Oświaty i Kultury.
- Stein, M.I. (1953). Creativity and culture. *Journal of Psychology*, 36, 311-322.
- Sternberg R. J. (1988). A three-facet model of creativity, W: The Nature of Creativity, Sternberg R. J. (ed.), Cambridge: C. U. Press.
- Tellegen, A., Atkinson, G. (1974). Openness to absorbing and self-altering experiences ("absorption"), a trait related to hypnotic susceptibility. *Journal of Abnormal Psychology*, 83, 268-277.
- Torrance E.P., (1964). *Education and creativity*,/ Taylor C.W., *Creativity: progress and potential*, New York – San Francisco - Toronto.
- Tuan Pham, M., Meyvis, T., Zhou, R. (2001). Beyond the obvious: Chronic vividness of imagery and the use of information in decision making. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 2, s. 226-253.
- Wertheimer, M. (1945). *Productive Thinking*, New York: Harper and Brothers.

Spis tabel

Tabela 1 Podział uczniów ze względu na płeć i klasę do której uczęszczają badani respondenci	16
Tabela 2 Podział ze względu na rok urodzenia i klasę, do której uczęszczają uczniowie liceów, objęci badaniami	17
Tabela 3 Podział ze względu na miejsce zamieszkania i klasę, do której uczęszczają uczniowie liceów, objęci badaniami.....	17
Tabela 4 Współczynnik estymacji zgodności wewnętrznej skal kwestionariusza alfa Cronbacha.	18
Tabela 5 Interkorelacje pomiędzy podskalami: współpraca unikanie, uleganie i agresja.....	19
Tabela 6 Charakterystyka pozycji skali względem całej skali (współczynniki korelacji pozycja-skala).....	20
Tabela 7 Charakterystyka pozycji podskali względem całej podskali (współczynniki korelacji pozycja-skala).....	20
Tabela 8 Charakterystyka pozycji podskali względem całej podskali (współczynniki korelacji pozycja-skala).....	21
Tabela 9 Charakterystyka pozycji podskali względem całej podskali (współczynniki korelacji pozycja-skala).....	21
Tabela 10 Charakterystyka pozycji podskali względem całej podskali (współczynniki korelacji pozycja-skala).....	21
Tabela 11 Charakterystyka pozycji podskali względem całej podskali (współczynniki korelacji pozycja-skala).....	21
Tabela 12 Testy Kaisera-Mayera-Olkina i Bartletta.....	22
Tabela 13 Zasoby zmienności wspólnej poszczególnych pytań	23
Tabela 14 Macierz rotowanych składowych.....	24
Tabela 15 Średnie wyników dziewcząt i chłopców w poszczególnych podskalach.	25
Tabela 16 Dane dotyczące analizy podskal: rozróżniania pomiędzy płcią respondentów.....	26
Tabela 17 Normy stenowe dla dziewcząt (uczennice liceum, N=479).....	38
Tabela 18 Normy stenowe dla chłopców (uczniowie liceum, N=287).....	39

Aneks 1 Skala Postaw Twórczych

Skala Postaw Twórczych

przeznaczona dla uczniów liceum

Autor: Andrzej Mirski

INSTRUKCJA:

Skala ta bada ogólnie postawy twórcze, a więc bada to, czy obecnie żyjesz w sposób twórczy, starając się zmieniać świat i coś nowego i wartościowego do niego wprowadzać, czy też raczej zadawasz się tym, co jest Ci narzucane i oferowane. Odpowiedz na pytania podkreślając TAK, RACZEJ TAK, RACZEJ NIE lub NIE. Jeżeli jesteś pewien odpowiedzi podkreśl TAK lub NIE, jeżeli jesteś mniej pewien podkreśl RACZEJ TAK lub RACZEJ NIE, ale staraj się jednak odpowiedzieć na każde pytanie. Nie zastanawiaj się też zbyt długo, zwykle pierwsza myśl jest najlepsza.

1. Uważam, że potrafię się wczuć w sytuacje i emocje innych ludzi	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
2. Jestem osobą krytyczną i niczego nie przyjmuję na wiarę	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
3. Nie ograniczam się tylko do planów twórczych, ale je realizuję	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
4. Mam pozytywny stosunek do świata i do samego siebie	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
5. Jestem osobą wytrwałą	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
6. Uważam, że mam dużą intuicję	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
7. Mam już znaczący dorobek, jestem osobą płodną twórczo	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
8. Umiem dobrze zaplanować swoją pracę	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE

9. Zawsze myślę o tym, jak coś poprawić lub zmienić na lepsze	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
10. Szukam prawdziwych, bardziej złożonych przyczyn i wyjaśnień zjawisk	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
11. Bardzo zależy mi na tym, aby stworzyć coś wartościowego	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
12. Staram się promować swoją twórczość	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
13. Łatwo kojarzę fakty i widzę wzajemne związki pomiędzy różnymi faktami	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
14. Uważam, że potrafię dobrze kierować swoim życiem	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
15. Uważam, że warto ciągle poprawiać świat i samego siebie	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
16. Jestem osobą bardzo wrażliwą na piękno	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
17. Umieszczam swoją twórczość w Internecie lub zamierzam tak uczynić	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
18. Mam czułe zmysły i stale je doskonalam	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
19. Mam bujną i żywą wyobraźnię	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
20. Potrafię dobrze zarządzać swoim czasem	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
21. Jestem osobą ciekawą świata	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
22. Zastanawiam się nad tym, jak zarabiać dzięki swojej twórczości	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
23. Wyobrażam sobie rzeczy i sytuacje z ogromną precyzją i szczegółowością, jakby były prawdziwe	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
24. Jestem osobą dobrze zorganizowaną	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
25. Jestem osobą wrażliwą emocjonalnie	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE
26. Myślę nad dalekosiężnym planem rozwoju i wykorzystania swojej twórczości	TAK	RACZEJ TAK	RACZEJ NIE	NIE

27. Jestem osobą otwartą na nowe pomysły i idee

TAK RACZEJ TAK RACZEJ NIE NIE

28. Nie wstydę się pokazywać swoich osiągnięć twórczych innym osobom

TAK RACZEJ TAK RACZEJ NIE NIE

29. Często przepelnia mnie uczucie wzruszenia lub podziwu

TAK RACZEJ TAK RACZEJ NIE NIE

30. Potrafię w myśli tworzyć całe scenariusze, historie, plany

TAK RACZEJ TAK RACZEJ NIE NIE

Na koniec podaj jeszcze proszę parę informacji o sobie:

Rok urodzenia

Klasa: 1 2 3

Płeć: dziewczyna chłopiec

Nazwa miejscowości, w której mieszkasz:

Aneks 2 Skala Postaw Twórczych - Klucz

Klucz do Skali Postaw Twórczych przeznaczonej dla uczniów liceum

Autor: Andrzej Mirski

Numery pytań odpowiadających kolejnym wymiarom skali

S – Społeczne zaangażowanie twórcze: 3, 7, 12, 17, 22, 26

Z - Zmysłowość twórcza: 1, 6, 16, 18, 25, 29

O – Osobowość i motywacja twórcza: 4, 9, 11, 15, 21, 27

M – Myślenie i wyobrażenia twórcza : 2, 10, 13, 19, 23, 30

E – Efektywna aktywność twórcza: 5, 8, 14, 20, 24, 28.

Sposób punktacji:

Za odpowiedź	TAK	3 punkty
Za odpowiedź	RACZEJ TAK	2 punkty
Za odpowiedź	RACZEJ NIE	1 punkt
Za odpowiedź	NIE	0 punktów

Należy zsumować najpierw wyniki w poszczególnych wymiarach (a potem przenieść jej do profilu poniżej), a następnie zsumować wyniki ze wszystkich wymiarów otrzymując wynik całościowy. Następnie wyniki surowe należy przelożyć na wyniki stenowe znajdujące się w tabelach norm.

Aneks 3 Skala Postaw Twórczych - Profil wyników

Profil wyników w poszczególnych wymiarach

Proszę zaznaczyć krzyżykiem ilość punktów otrzymanych dla każdego wymiaru (od 0 do 10 stenów), a następnie połączyć je odcinkami. Otrzymamy w ten sposób indywidualny profil wymiarów skali, może być przydatny przy dalszym planowaniu rozwoju twórczości.

Steny	S	Z	O	M	E
10					
9					
8					
7					
6					
5					
4					
3					
2					
1					
0					

S: Społeczne zaangażowanie twórcze

Z: Zmysłowość twórcza

O: Osobowość i motywacja twórcza

M: Myślenie i wyobraźnia twórcza

E: Efektywna aktywność twórcza

Za wyniki niskie uznać należy te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 1 do 3. Za wyniki średnie (w rozumieniu – najczęściej spotykane w populacji) należy uznać te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 4 do 6. Sten 7 uznać można za wynik podwyższony. Za wyniki wysokie uznać można te, które po przeliczeniu oznaczają steny od 8 do 10.

